

Lapsiasiavaltuutetun keskustelutilaisuus

26.4.2016 Säätytalo, Helsinki

Setan Transtukipisteen puheenvuoro

Maarit Huuska, johtava sosiaalityöntekijä, perheterapeutti

VAIHTOEHDOT INTERSUKUPUOLISTEN LASTEN LÄÄKETIETEELLISELLE HOIDOLLE

- Lääketiedettä edelleen tarvitaan, mutta lääketieteen rooli perheen ja lapsen hyvinvoinnin edistämisessä vaatii päivitystä. *Lääketieteellinen hoito on jatkossa varovaisempaa ja lapsen kuuleminen ja osallistaminen päätöksentekoon painottuu enemmän. Moniammatillista yhteistyötä lisäämällä voidaan lapsen ja perheen tarpeisiin vastata aiempaa paremmin.*
- Lääkäreiltä ei enää odoteta varmaa näkemystä, mikä lapsen sukupuoli-identiteetti tulee olemaan tulevaisuudessa. Tämä helpottaa lääkärin työtä.

1. Kun lapsi syntyy

a. Normalisointi ja lapsen juridisen sukupuolen valinta

- Ei viestitetä vanhemmille, että kyse olisi hätätilanteesta.
- *Normalisoidaan kertomalla, että lapsi on täysin terve ja lapsen sukupuoli on kehittynyt ainutlaatuisella tavalla.* Lapsella on yksilöllisiä piirteitä ja siksi joudutaan pohtimaan yhdessä, tulisiko lapsen viralliseksi sukupuoleksi tyttö vai poika. Tehdään lääketieteellisiä tutkimuksia, jotta saadaan tarkempaa tietoa lapsen sukupuolipiirteistä.
- Kerrotaan vanhemmille, että lapsen sukupuoli selviää todennäköisesti varmuudella, kun lapsi on noin 3 vuotta. Silloin lapsille alkaa tulla oma tunne siitä, onko hän tyttö tai poika. Näin on kaikkien lasten kohdalla. Joillakin lapsilla on omasta sukupuolesta epävarmuutta tai erilaisuuden tuntemuksia, mutta niissä lasta voidaan tukea.
- Vanhemmille kerrotaan, että lapsen viralliseksi sukupuoleksi tulisi sukupuoli, jonka lapsi todennäköisimmin voi kokea omakseen. *Vanhemmat voivat kasvattaa lastaan haluamallaan tavalla ja lapsella tulee olemaan juridisesti tytön tai pojan sukupuoli.*
- Kerrotaan, että tavallisesti käy niin, että lapsi tuntee sukupuolekseen sen, mikä hänelle syntymässä määritellään. Joskus lapsi kokee omakseen toisen kuin syntymässä määritellyn sukupuolen. Nyt valittavan juridisen sukupuolen ei silloin tarvitse olla pysyvä, vaan juridinen sukupuoli voidaan vaihtaa.
- *Lapsella on lähtökohtaisesti oikeus omaan kehoonsa sellaisena kuin se on, ja vain terveyden kannalta välttämätön tehdään.* Esimerkiksi lapselle on oikeus hänelle luontaiseen hormonitoimintaan ja oikeus itse päättää, jos hormonihoidoa tarvitaan. Jos gonadit on kuitenkin terveyssyistä pakko poistaa, näin tehdään.

b. Vanhempien tukeminen tilanteessa

- Ollaan empaattisia vanhempia kohtaan ja *validioidaan kaikkia tunteita, kuten mahdollista järkytystä, huolta, hämmennystä, avuttomuutta, syyllisyyttä, vihaa ja surua. Vastataan vanhempien kysymyksiin rehellisesti ja vaikeita termejä välttäen.*
- Viestitetään, että vanhemmat saavat kaiken mahdollisen tiedon ja tuen asiassa ja voidaan jutella yhdessä lapsen tulevasta kehityksestä useaan kertaan, koska vanhemmille voi tulla uusia kysymyksiä myöhemmin.
- *Suositellaan vanhemmille vertaistukea ja annetaan sopeutumista tukeva infopaketti, jossa on videoita, lastenkirjoja ja opaskirja vanhemmille intersukupuolisen lapsen kasvun tueksi. Videoilla toiset intersukupuolisten lasten vanhemmat kertovat oman perheensä tarinaa. (Esimerkiksi järjestöt voivat tuottaa nämä työvälineet.)*
- Vanhemmille viestitetään, että he voivat itse päättää suojelevatko lapsen yksityisyyttä vai ovatko he avoimia asiassa. Suositellaan, että lapsi saa omaa kehoaan koskevaa tietoa jo varhain tai kysyessään. Opaskirjassa on esimerkkitarinoita, miten vanhemmat voivat puhua asiasta. Kerrotaan, että jos vanhemmat tarvitsevat, he saavat asioista puhumiseen lapselle ammattilaisten tukea ja vertaistukea, sitten kun sen aika on. *Viestitetään, että lapsesta voi nauttia ja lasta voi hoitaa tavalliseen tapaan!*
- Jos vanhemmat toivovat varhaista esteettistä kirurgiaa, kerrotaan, että sitä ei enää nykyään käytetä hoitomuotona, koska on todettu sen olevan lapselle vahingollista.
- Sairaalan työryhmässä olisi hyvä olla kehityspsykologi tai perheterapeutin koulutuksen saanut sairaanhoitaja, joka olisi erikoistunut vuorovaikutukseen vanhempien kanssa, tuntee lasten kehitystä ja voi keskustella vanhempien kanssa useampaan otteeseen.
- Kätilöiden, hoitajien ja lääkäreiden koulutuksissa on huomioitu intersukupuolisuus, joten näillä ammattikunnilla on etukäteistietoa riippumatta siitä, missä sairaalassa lapsi syntyy.

2. Lapsen kasvun seuraaminen ja tuki

- *Turhia lääkirintarkastuksia tulee välttää, jotta lapselle ei synny mielikuvaa, että hänen kehossaan on jotain vikaa, kun sitä jatkuvasti tarkkaillaan ja lääkärit tutkivat häntä. Valokuvataan mahdollisimman vähän tai ei lainkaan.*
- *Intersukupuolinen tila ei sinänsä ole peruste tarkasti mitata, kuvata tai seurata lapsen fyysistä kehitystä, vaan tähän tulee olla jokin kehon toiminnallisuuteen liittyvä syy. Tutkimuksen tai hoidon syy kommunikoidaan lapselle ymmärrettävällä tavalla. Ei suojella lasta hämärtämällä asioita, koska lasta suojelee enemmän rehellisyys ja halu tehdä asiat lapselle ymmärrettäväksi.*
- Seurataan sitä, miten perhe on asiaan sopeutunut ja tämä *seuranta on voimaannuttavaa eli arvostetaan perheen omia tapoja selvittää asioista.*
- *Luotetaan lapseen ja vanhempiin, että lapselle kehittyy omia näkemyksiä ja tunteita asiassa, joita hän voi kommunikoida ja vanhemmat löytävät tavat puhua lapselleen ja huomioida lastaan.*
- **Tuetaan lapsen kehoidentiteettiä.** Suositellaan, että vanhemmat puhuvat lapsen kehosta ja sen yksilöllisistä piirteistä arvostavalla ja positiivisella tavalla. Vanhemmat viestittävät lapselle, että hänen kehonsa on hyvä juuri sellaisena kuin se on. Lapsella on kaunis, terve ja osaava keho. Kerrotaan lapselle, että jokaisella ihmisellä on hieman erilainen keho kuin kenelläkään toisella. Kaikki maailman ihmiset ovat ihan omanlaisiaan. Toisaalta kaikki ihmiset ovat aika samanlaisia.

Vanhemmat voivat jutella, mitä kaikkea ihmeellistä lapsen keho osaa, kuten ihmisten kehot yleensä, kuten parantaa omia sairauksia apua saadessaan ja nukahtaa/herätä/kasvaa jne ja kannustaa lasta siihen, että hän voi luottaa omiin tunteuksiin ja että ihmisten kehot ovat viisaita.

- **Valmistellaan lasta puberteettimuutoksiin**, kun hän on asiasta kiinnostunut ja siihen, miten puberteetti mahdollisesti etenee tämän lapsen kohdalla. Jos lapsen kehityksessä on eriaikaisuutta ikätovereihin, kysellään lapselta, mitä hän siitä ajattelee ja annetaan tukea, jos tarvetta on. Korostetaan sitä, että lapsi ja nuori saa itse päättää hoidoista, jotka voivat vaikuttaa kehon muotoon. Ja että tarvittaessa odotellaan hoitamisen kanssa niin kauan kuin tarvetta on, ei ole kiire päättää. Esimerkiksi päätös siitä, tarvitseeko lapsi vaginan, jos hänellä ei sitä ole, voi odottaa aikuisuuteenkin asti tai sitten nuorena voi saada halutessaan tätä kirurgiaa. Tarvittaessa tuetaan lasta, jos hän murehtii kehon piirteitä tai eri tahtisuuttaan. Lapselle viestitetään, että hän on persoona ja intersukupuolinen tila on vain yksi hänen ominaispiirteensä.
- Lapsella olisi hyvä olla **mahdollisuus käydä vertaistukiryhmässä** jo lapsena. Ryhmässä on hyvä olla normalisoiva ja voimaannuttava tunnelma (ei ongelmalähtöinen), jotta intersukupuoliset piirteet tuntuvat luonnollisilta ja normaaleilta lapsesta. Lapsen on hyvä tavata aikuisia intersukupuolisen tilan kanssa syntyneitä ja kuulla usea erityyppinen tarina. Lapsi tarvitsee roolimalleja kasvulleen. Lapselle on hyvä kertoa myönteisiä tarinoita sukupuolen moninaisuudesta eri aikakausina, miten esimerkiksi intiaanien kaksisieluiset olivat usein intersukupuolisia ja hyvin arvostettuja ja miten nykyään on kuuluisia laulajia, joilla on erityisen kaunis ääni juuri intersukupuolisuuteen liittyvän ainutlaatuisen kehityksen takia.
- **Koulu antaa tietoa ja normalisoi** intersukupuolisuutta osana perusopetusta. Kouluilla tälläkin hetkellä on jo tämä velvoite.

Lapsen sukupuoli-identiteetin ja kehollisuuden kunnioittaminen käytännössä

- Jos lapsi ottaakin omakseen toisen kuin hänelle syntymässä määritellyn sukupuolen, otetaan tämä vakavasti ja tarvittaessa siirretään lapsi elämään toisessa sukupuolessa kouluun mennessään.
- **Jos puberteettikehitystä pitää helpottaa lääketieteellisellä hoidolla, on tärkeää keskustella lapsen/nuoren kanssa siitä, mitä muutoksia hän toivoo ja mitä muutoksia hän ei toivo. Ei tule olettaa, että lapsen toive vastaa aina sukupuolinormeja.** On mahdollistettava lääketieteellisellä hoidolla kehon piirteiden muokkaamista naistyypillisempään tai miestyypillisempään suuntaan, jos tämä on ihmisen oma toive. On mahdollistettava, että vahvistetaan ihmisen sukupuolineutraaliutta tai androgyniaa, jos tämä on ihmisen toive ja vastaa paremmin hänen sukupuoli-identiteettiään.
- Jos harkitaan hoitoja, jotka tulevat vaikuttamaan lapsen tai nuoren seksuaalisuuteen, olisi hyvä hyödyntää esimerkiksi seksuaaliterapeuttia, joka voisi jutella nuoren seksuaalisista mielikuvista, toiveista ja huolista. Nuoret eivät usein halua jutella vanhempien kanssa seksistä ja suuntautumisesta, vaan mieluummin muiden aikuisten. Tulee ottaa huomioon, että lapsi voi ihastua samaa tai eri sukupuolta olevaan ihmiseen ja seksuaalisia mieltymyksiä ja seksikäytäntöjä on monenlaisia ja että toisille ihmisille on tärkeää saada lapsia ja perustaa perhe, mutta ei kaikille. *Nuoren prosessille omien toiveiden ymmärtämiseksi on pyrittävä lähtökohtaisesti antamaan mahdollisimman paljon aikaa ja annettava nuorelle tukea siihen, jos hänen kehityksensä on sitten eriaikaista kuin*

ikätovereilla. Jos nuorella on selkeä ja vakaa toive, ratkaisuja voidaan tehdä jo heti kun nuori on valmis.

- *Jos lapsi suree sitä, että hän on erilainen tai kehittyy eri tahtia tai ei voi saada geneettisesti omia lapsia, validoidaan lapsen tunteita ja annetaan tilaa työstää asiaa. Rohkaistaan häntä kertomalla, että hän on arvokas juuri sellaisena kuin hän on ja pyydetään kuvaamaan omia erilaisia puoliaan ja vahvuuksia, mitä muut ovat hänessä nähneet. Tuetaan itsearvostusta. Jos nuorella on huolia seurustelukumppanille kertomisesta, jutellaan nuoren kanssa sitä, millä sanoilla voisi kertoa ja missä vaiheessa ihastumista. Kerrotaan, että eivät kaikki ihmiset pidä tärkeänä, että toisella olisi juuri tietyt kehon piirteet. Seksivalistuksessa tuodaan esille seksitapojen moninaisuus.*
- *Otetaan huomioon, että puberteettivaiheessa moni nuori vertailee itseään ja ryhmäpaine voi olla kova ja esimerkiksi psykologi tai terapeutti voi tukea nuoren kehoidentiteettiä tai sukupuoli-identiteettiä ja itsearvostusta sekä viestiä, että nuori on täydellinen jo sellaisenaan, mutta hän saa itse tehdä omaa kehoaan kokevat päätökset. Kuraattoreita, psykologeja ja terveydenhoitajia tulee kouluttaa tähän.*